

Festen og byen. Et kulturelt erfaringsrum

Af Kathrine Winkelhorn

For Odin Teatret har relationen mellem by og teater altid haft en særlig karakter, fordi teatret i flere år blev betragtet som en outsider, og dertil kom, at teatret i lange perioder var på turne ude i verden. Men teatret har altid haft ønske om at spille en rolle og i byen.

Holstebro ligger som centrum i et landskab mellem hede, hav og fjord, omkranset af ti mindre landsbyer. Kommunesammenlægningen i 2007 blev en udvidelse af byen, hvilket gav en lidt ændret geopolitisk placering mellem det landlige og det urbane, noget som forstærker behovet for at reflektere over Holstebro som by. Der bor i dag omkring 17.000 mennesker i landdistrikterne og landsbyerne, mens der i byen og den nærmeste omegn bor 57.565 mennesker (marts 2015).

Som mange andre byer i Europa har Holstebro de sidste 30-40 år oplevet at miste sin grundlæggende legitimitet, fordi gamle industrier forsvinder og flytter mod øst. Byen er ikke længere nødvendig for at udveksle viden og varer, som tidligere var byens helt primære funktion. En stor del af handlen foregår i dag på nettet eller i storcentre, som ofte ligger i byens periferi, hvilket igen betyder, at byens rum affolkes. Dermed er der sket et skifte, hvor byen ikke længere er det daglige mødested for mennesker, og det betyder, at byen mister noget af sin sjæl og

identitet. Det er også i dette perspektiv, at teatret kan blive medskabere af byens identitet, som Kulturudvalgsformanden fremhæver:

”Handelslivet ved, at vi har brug for kulturlivet. Man ved, at siden 60’erne var Odin Teatret mærkeligt og gik på stylter. Nu har man fundet ud af, at disse mærkelige mennesker genererer noget i det lokale samfund. Det er unikt. Nu forstår man, hvad det giver byen. [...]. Kultur nedbryder grænser, og det gør Odin Teatret i deres arbejde. [...]. Uden et godt kulturliv kan vi ikke overleve i forhold til bosætning og akademisk arbejdskraft. Styrken er, at festugen også kommer ud i de små landsbyer som Ulfborg og Borbjerg Fyr”. (Kulturudvalgsformanden, juni 2008)

Kulturudvalgsformanden peger på Odin Teatrets rolle som en brobygger, der nedbryder kulturelle barrierer. Tidligere opfattede han teatret som noget, der bare var mærkeligt. Han var imod teatret og foreslog i sin tid, at man sparede teatret væk. Men som nabo til teatret så han en dag Eugenio Barba stå ud af bilen for at samle et stykke papir op. Det ændrede hans syn på teatret. Odin Teatrets disciplin er afgørende for den respekt og accept, teatret har opnået i byen. Både Kulturudvalgsformanden og Viceborgmesteren fremhæver desuden teatrets inddragelse af landsbyerne i deres praksis. Direktøren fra Holstebro Rejser har en lidt anden indfaldsvinkel, når han siger: ”Man er stolt af, at vi laver noget, der er anderledes, og ikke laver koncert med Dolly Parton på Stadion, uagtet at hun er god”. Hermed lægger direktøren vægt på, at Holstebro Festuge er noget, som er forskelligt fra det, andre byer gør. Man importerer ikke berømte kunstnere for at markedsføre byen, som eksempelvis i Horsens. Men hvad er så det særlige, som Odin Teatret gør i Holstebro? Under en samtale med bibliotekaren i Holstebro opsummerer hun festugens betydning således:

”Festugen for mig er de professionelles samarbejde med amatørerne. De får amatørerne til at gøre det unikke. [...]. Det er det helt særlige, at Odin Teatret når så langt ud til borgerne. De får borgerne til at gøre noget, som de ikke vidste, de kunne gøre, og får dem interesseret i noget, de ikke vidste, de interesserede sig for. [...] og så ser man, at naboen kan noget, som man overraskes over. Der bliver sat fokus. Min nabo træder i karakter”. (Bibliotekar, juni 2008).

Her peger bibliotekaren på teatrets organisatoriske rolle som katalysator ved at etablere samarbejde mellem amatører og professionelle. Men hun understreger også, at festugen engagerer og udvider borgerens kulturelle radius ved at engagere borgerne i noget, de ikke kender til.

Festugen som proces

En væsentlig del af festugens ide er samarbejdet, herunder forberedelse og produktion. Dette samarbejde strækker sig over 12-16 måneder, og processen spiller en afgørende rolle. I det tidlige forår, året før festugen, som løber af stablen hvert 3. år, indkalder Odin Teatret foreninger, virksomheder, kulturelle institutioner m.m. til et fælles møde. Teatret, der har ansvaret for hele programmet, præsenterer de overordnede rammer og tema for festugen. Herefter kan enhver byde ind med sine ideer. Teatrets skuespillere har ofte egne større projekter, hvor skuespillerne involverer og engagerer idrætsfolk, dansere, folkemusikere, politifolk, hæren m.fl. fra lokalt og globalt hold. Tovholderen og det kunstneriske omdrejningspunkt er Odin Teatret.

Festen som erfaringsrum

Festugen tilbyder tilskueren og borgeren at være en del af noget andet og noget større. Den russiske filosof og litteraturkritiker, Mikhail Bakhtin, skriver i artiklen *Karneval og Latterkultur* (1983, s. 63), at "enhver fest er en vigtig primær form for menneskelig kultur". For at festen bliver til fest og får kraft, må der tilføjes en åndelig og ideologisk dimension. Det vil sige, at en fest altid må have et meningsfuldt og værdifuldt indhold for at være noget, der rækker ud over hverdagen. Bakhtins tankegang tager udgangspunkt i middelalderens karnevalskultur, og der synes her at være en række paralleller til Odin Teatrets dramaturgiske praksis. Bakhtin ser karnevallet, som "en virkelig tidsfest, tilblivelsens, forandringens og fornyelsens fest" (Bakhtin, 1983 s. 64). Under karnevallet var der en ganske fri kontakt mellem mennesker, som dengang var adskilt af stand og profession, og her etablerede folk nye menneskelige bånd og relationer. Disse relationer opleves ikke som fri fantasi, men erfares i virkeligheden og skaber dermed forestillinger om noget andet. I en kort stund ophæver karnevallet de gældende sandheder og den allerede etablerede orden. Der opstår et særligt rigt og sammensat symbolsprog, som udtrykker folkets enestående, men sammensatte karnevalsoplevelse. Denne oplevelse modsætter sig det allerede færdige og fuldkomne og søger en dynamisk form, som kræver stadigt skiftende, legende og udefinerede former. "Karnevallet var fyldt med forandringens og fornyelsens patos" (Bakhtin, 1983 s. 67). I denne karnevalserfaring flyder utopiens ideal og realitet sammen, og dermed bliver karnevallet, ifølge Bakhtin, et unikt erfaringsrum.

I lighed med karnevallet arbejder Odin Teatret med forandring og fornyelse i deres kunstneriske og kulturelle praksis. Barba kalder en af sine dramaturgiske strategier for *de forandrende tilstandes dramaturgi* og beskriver dette som "vanddråben, der får krukken til at flyde over" (Christoffersen, 2009 s. 23). Det er en form for rystelse af tilskueren gennem en uorden, der opløser eller provokerer vore vante forestillinger. Hvis forestillingen bliver oplevet som en reel handling, der intervenserer i en sammenhæng, er det muligt, ifølge Erik Exe Christoffersen, at kalde dette "dramaturgiske niveau for teatrets forandrende kraft i forhold til den enkelte, men også i forhold til en større kulturel kontekst" (Christoffersen, 2009 s. 34). Festugen er i sig selv en uorden med det kolossale udbud af hændelser og aktiviteter, af sang, musik og stemmer, som interagerer med og mod hinanden. Samarbejdet og tilblivelsesprocessen mellem de forskellige mennesker skaber en overordnet dramaturgisk strategi med egne regler, hvor *uorden* bliver et nøglebegreb.

Festugen er en hårfin balance mellem uorden og orden. Her ser vi ligheden med karnevallet, hvor der også var etableret grænser midt i galskaben. Festugens strategi synes at stå på skuldrene af karnevallets logik. Gennem sin praksis skaber Odin Teatret handlinger i byen, der indrammer byens almindelighed. Her instituerer teatret en fornyet urbanitet, hvor byens værdier gennem byttehandler og performative handlinger sættes i spil og forhandles. Bakhtin beskriver, hvordan der under karnevallet opstår nye menneskelige relationer og nye typer af erfaringer i kraft af den iscenesættelse af hverdagen, der finder sted. Det er den samme mekanisme, man ser under festugen. Den åbner grænser mellem mennesker, og selv autoriteter som politiet og hæren bliver inddraget og får andre roller. Som politidirektøren siger: "Vi har jo anholdt isbjørnen, som skød med vandpistol, og lagt ham i lænker i gågaden i Holstebro." Her byttes der helt om på rollerne, og

politiet spiller med på legen. I min samtale med byplanchefen om festugen, sagde han blandt andet:

”Man ser sig selv i en helt anden sammenhæng. Det er med til at skabe stolthed. Jeg kommer fra Holstebro. Det er ikke ligesom Århus Festuge. Indbyggerne bliver en del af det her. Man er inddraget. Man er ikke kun betragter. [...]. Jeg husker stadig dengang, da man begravede vikingeskibet i anlægget. Det husker jeg, som var det i går. Det var helt vildt, at man gravede det ned! Det husker jeg allermost. Man kan ikke forestille sig festugen uden Odin Teatret som central figur. Det betyder noget for vor fælles bevidsthed om byen.” (Byplanchef, juni 2008)

Det er slående, at byplanchefen næsten 20 år senere husker den ceremonielle begravelse af vikingeskibet fra forestillingen *Skibet Bro* af Hotel Pro Forma, 1991, som var det i går. Det vi husker, får afgørende betydning for vore handlinger. Men byplanchefen understreger også et andet forhold, nemlig festugens uortodokse anvendelse af byens rum og pladser. Det giver nye synsvinkler, når byen opdager, hvordan Holstebro kan anvendes.

Sammenfattende

Under optrin, parader, byttehandler og forestillinger får traditioner, symboler, ritualer og verdensanskuelser form og bliver til sanselige indtryk med tilskueren som aktiv medskaber af byens fortælling. Festugeprogrammet set som en helhed udspiller sig i et relationelt spændingsfelt mellem det elitære, det fremmede og det folkelige. Det er det spændingsforhold, der giver næring til de mikroprocesser, som Odin Teatret er katalysator for, og som bidrager til at skabe betydning for og i byen. De fleste byer arbejder med at finde en identitet for at kunne brande og markedsføre sig selv. Festugen giver et væsentligt bidrag til Holstebros identitet. Byen bliver for en stund et fælles eksperimentarium eller et levende by-laboratorium, og her frisættes en kulturel og potentielt forvandlende kraft. Ligesom karnevallet trækker veksler på det ufuldkomne, trækker Odin Teatrets overordnede strategidramaturgiske veksler på en uorden i mødet med det stærkt strukturerede. Teatrets fundament kredser omkring forandring som en praksis og en tilgang gennem 1) et mod til at samarbejde over synlige og usynlige grænser og 2) en vilje til her at involvere det, som ligger uden for ens eget kredsløb.